HUQUQIY IJODKORLIGI

Safarnazarova Feruza Odilbek qizi

Termiz davlat universiteti Yuridik fakulteti talabasi

Irnazarov Shuxrat Najmetdinovich

Termiz davlat universiteti Yuridik fakulteti o‘qituvchisi

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20019485

Annotatsiya: Mazkur maqolada huquqiy ijodkorlikning nazariy-huquqiy mohiyati, uning huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini shakllantirishdagi o‘rni tahlil qilinadi. Huquqiy ijodkorlikning subyektlari, bosqichlari hamda asosiy tamoyillari yoritilib, qonun ijodkorligi jarayonining samaradorligini oshirish masalalari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, milliy qonunchilikni takomillashtirishda huquqiy ijodkorlikning ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: Huquqiy ijodkorlik, normativ-huquqiy hujjat, qonunchilik faoliyati, huquqiy davlat, qonun ustuvorligi, huquqiy tartibot, davlat boshqaruvi, yuridik texnika, huquq manbalari.

Kirish: Jamiyat taraqqiyotining zamonaviy bosqichida huquqiy tartibotni mustahkamlash va davlat boshqaruvi samaradorligini oshirishda huquqiy ijodkorlik muhim o‘rin tutadi. Huquqiy ijodkorlik orqali jamiyatdagi mavjud ijtimoiy munosabatlar huquqiy normalar bilan tartibga solinadi, yangi huquqiy mexanizmlar yaratiladi va amaldagi qonunchilik tizimi takomillashtiriladi.

Huquqiy ijodkorlik vakolatli subyektlarning normativ-huquqiy hujjatlarni yaratish, o‘zgartirish hamda bekor qilishga qaratilgan huquqiy faoliyatidir. Mazkur faoliyat davlat siyosatini amalga oshirish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish hamda jamiyat ehtiyojlarini huquqiy jihatdan ta’minlashga xizmat qiladi.

Bugungi kunda huquqiy tizimni modernizatsiya qilish, qonunchilik sifatini oshirish va normativ-huquqiy bazani xalqaro standartlarga moslashtirish jarayonida huquqiy ijodkorlikning ilmiy asoslangan va samarali tashkil etilishi alohida dolzarblik kasb etmoqda.

Huquq ijodkorligi qanday jarayon va u qay ko‘rinishlarda namoyon bo‘ladi?

Huquq ijodkorligi – bu eng avvalo, vakolatli davlat organlarining normativ-huquqiy aktlarini yaratish, ularga o‘zgartirish kiritish yoki ularni bekor qilishga qaratilgan faoliyatdir.

Huquq ijodkorligi turlari sifatida quyidagilarni ko‘rsatib o‘tish mumkin:

– bevosita huquq ijodkorligi (umumxalq referendumi);

– davlat organlarining huquq ijodkorligi (Oliy Majlis, Vazirlar Mahkamasi, vazirliklar va boshqalar);

– alohida mansabdor shaxslarning huquq ijodkorligi (Prezident, vazirlar, hokimlar va boshqalar);

– mahalliy o‘zini o‘zi boshqarish organlarining huquq ijodkorligi.

Huquq ijodkorligi – jamiyat va davlatning huquqiy ehtiyojlarini aniqlash va baholash, vakolatli subyektlarning huquqiy hujjatlarini belgilangan tartibda shakllantirishi va qabul qilishini qamrab oluvchi jarayonidir.

Ushbu ta’rifda quyidagi muhim jihatlarga urg‘u berilgan:

1. huquqiy tartibga solishni talab etadigan holat yoki jarayonni anglash, o‘rganish va tahlil etish;

2. Bu yoki o‘sha huquqiy aktni qabul qilish vakolatiga ega organni (subyektni) aniqlash;

3. Qabul qilinishi nazarda tutilayotgan aktning shaklini tanlash;

4. Tegishli protsedura doirasida huquqiy aktni tayyorlash, qabul qilish yoki o‘zgartirish. Albatta, sanab o‘tilgan bu jihatlar o‘zaro bog‘liq va yaxlit jarayondir.

Savol: Huquq ijodkorligi – huquq yaratishning murakkab jarayoni sifatidagi o‘rniga huquqiy baho bering.

Qonun ijodkorligi jarayonining printsiplari va bosqichlari nimalardan iborat:

Qonunchilik ijodkorligi jarayoni deganda parlamentning o‘z vakolatidan kelib chiqqan holda qonunni qabul qilish, uni o‘zgartirish yoki jamiyat hayotida uzoq muddat davomida amalda bo‘lib, ijro etilish odatiga aylangan odat, axloq yoki boshqa ijtimoiy normalarni sanksiyalashga qaratilgan faoliyati tushuniladi.

Qonunchilik ijodkorligi jarayoni – davlat oliy vakillik organining Konstitutsiyada belgilangan tartibda yangi qonunlar yaratishga, amaldagi qonunlarga qo‘shimcha va o‘zgartirish kiritishga qaratilgan, shuningdek, eskirgan qonunlarni bekor qilish borasidagi harakatlari yig‘indisi bo‘lib, u qonun bilan tartibga solinishi zarur bo‘lgan munosabatlarni aniqlash, qonun loyihasini tayyorlash, uni muhokama qilish va qabul qilishni o‘z ichiga oladi.

Qonun ijodkorligi tamoyillari: ilmiylik; professionalizm; qonuniylik; demokratizm; oshkoralik; tezkorlik.

Qonun chiqarish jarayoni bosqichlariga quyidagilar kiradi:

1) Qonunchilik tashabbusi;

2) Qonun loyihasi muhokamasi;

3) Qonunni qabul qilish;

4) Qonunni imzolash va e'lon qilish.

Yuridik texnika deganda nima tushuniladi?

Yuridik texnika – bu ma'lum bir mamlakatda vakolatli davlat organlari tomonidan normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish, qabul qilish, rasmiylashtirish, amaldagilariga tegishli o‘zgarish va qo‘shimchalar kiritish, eskilarini bekor qilishda hamda individual yuridik hujjatlar, ya'ni huquqni qo‘llash hujjatlarini qabul qilish jarayonida foydalaniladigan uslublar, usullar, yo‘llar va vositalar, shuningdek amaliy ko‘nikmalar majmuidir.

Yuridik texnikaning eng muhim talablaridan biri – bu har bir yaratilgan normativ-huquqiy hujjat, avvalo mantiqiy muntazamlikka asoslangan holda, bir-biriga bog‘liq va har biri oldingi normaning mazmunidan kelib chiqadigan normalar tizimidan iborat bo‘lishi kerak. Boshqacha qilib aytganda, har bir norma yaxlit bir tizimning mustaqil, biroq o‘zicha va undan keyingi normalarga mazmunan bog‘liq birligi sifatida joylashtirilishi lozim.

Bunda, normativ-huquqiy hujjatning biron-bir normasi boshqa normaga mazmunan zid kelmasligini ta’minlash muhim ahamiyatga ega. Har bir norma yagona tizimning bo‘g‘ini sifatida normativ hujjat yo‘nalishiga mos kelishi lozim. Biroq bu fikr, bir normativ-huquqiy hujjat ichida ziddiyat bo‘lmasa bo‘ldi, degani emas, albatta. Alohida olingan normativ-huquqiy hujjat yaxlit qonunchilik tizimidagi barcha huquqiy normalarga zid kelmasligi lozim. Shu jihatdan olganda, huquqiy tizimda o‘zaro ziddiyatlar bo‘lmasligiga erishish hamda huquq ijodkorligining samadorligini oshirishda yuridik texnika muhim ahamiyatga egadir.

Savol: Huquq ijodkorligi jarayonida yuridik texnikaning roliga huquqiy baho bering.

Javobi: Huquq ijodkorligi jarayonida **yuridik texnika** hal qiluvchi o‘rin tutadi va unga yuqori darajada huquqiy baho berish mumkin. Chunki yuridik texnika — bu normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqishda qo‘llaniladigan usullar, vositalar va qoidalar majmui bo‘lib, qonunlarning aniqligi, tushunarliligi va izchilligini ta’minlaydi.

Avvalo, yuridik texnika huquqiy normalarning **aniq va lo‘nda ifodalanishini** kafolatlaydi. Agar norma noaniq yoki chalkash bayon etilsa, u amaliyotda turlicha talqin qilinishi mumkin, bu esa huquqni qo‘llashda muammolarni keltirib chiqaradi. Shu sababli yuridik texnika qonun matnining ravon, qisqa va tushunarli bo‘lishini ta’minlaydi.

Ikkinchidan, u normativ-huquqiy hujjatlarning **mantiqiy tuzilishini** shakllantiradi. Ya’ni moddalar, qismlar va bandlarning izchil joylashuvi hujjatni o‘qish va qo‘llashni osonlashtiradi. Bu esa huquqiy tizimning barqaror ishlashiga xizmat qiladi.

Uchinchidan, yuridik texnika orqali huquqiy hujjatlar o‘rtasida **muvofiqlik va uyg‘unlik** ta’minlanadi. Agar bu talabga rioya qilinmasa, qonunlar o‘rtasida ziddiyatlar yuzaga keladi va bu huquqiy tartibotga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, yuridik texnika huquq ijodkorligi jarayonining **samaradorligini oshiradi**, chunki u normativ hujjatlarni ishlab chiqishda yagona standart va mezonlarni belgilaydi. Bu esa qonunlarning sifatini yaxshilashga olib keladi.

XULOSA

Demak, huquqiy ijodkorlik jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish, davlat hokimiyati faoliyatini huquqiy jihatdan mustahkamlash hamda fuqarolarning huquq va manfaatlarini himoya qilishda muhim o‘rin egallaydi. U huquqiy normalarni yaratish va takomillashtirish orqali davlatning huquqiy siyosatini amalda ro‘yobga chiqarishga xizmat qiladi.

Huquqiy ijodkorlikning puxta va samarali tashkil etilishi qonunchilik tizimining barqarorligi, huquqiy tartibotning mustahkamligi hamda demokratik islohotlarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli ushbu jarayonni ilmiy asosda takomillashtirish, zamonaviy talablar va xalqaro tajribaga mos ravishda rivojlantirib borish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Shu bilan birga, huquqiy ijodkorlik jarayonida ilmiylik, qonuniylik, oshkoralik va demokratiklik tamoyillariga rioya etilishi normativ-huquqiy hujjatlarning sifatli va hayotiy bo‘lishini ta’minlaydi. Zamonaviy sharoitda huquqiy ijodkorlikni takomillashtirish, uning mexanizmlarini rivojlantirish va xalqaro tajribani qo‘llash milliy qonunchilik tizimini yanada rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Davlat va huquq nazariyasi / Mas’ul muharrirlar H.B. Boboev, H.T. Odilqoriev. – T.: Iqtisodiyot va huquq dunyosi, 2000. – 528 b.
2. Islomov Z.M. Davlat va huquq nazariyasi. – T.: Adolat, 2007. – 916 b.
3. Islomov Z.M. *Teoriya gosudarstva i prava* (1-qism. Davlat nazariyasi). Darslik. – T.: TGYUI, 2013. – 325 b.
4. Lazarev V.V., Lipen S.V., Saidov A.X. *Teoriya gosudarstva i prava*: Darslik / akad. K.X. Abduraxmanov tahriri ostida. – M.: Rossiya iqtisodiy akademiyasi, 2008. – 620 b.
5. Odilqoriev X.T., Tulteev I.T. va boshq. Davlat va huquq nazariyasi: Darslik / prof. X.T. Odilqoriev tahriri ostida. – T.: Sharq, 2009. – 592 b.
6. Hans Kelsen. *General Theory of Law and State*. – Cambridge: Harvard University Press, 2009. – 517 p.
7. Scott Veitch, Emilios Christodoulidis, Lindsay Farmer. *Jurisprudence: Themes and Concepts*. 2-nashr. – London: Routledge, 2012. – 305 p.
8. H.L.A. Hart. *The Concept of Law*. 3-nashr. – Oxford: Oxford University Press, 2012.